

Manuduksjoner i strafferett

Universitetsstipendiat Thomas Frøberg
Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo

1. Oversikt over strafferetten

STRAFFERETTENS ALMINNELIGE DEL						
Ansvarslæren Herunder bl.a.:				Reaksjonslæren Herunder bl.a.:		Fullbyrdelseslæren Herunder bl.a.:
Norm- overtredelse	Straffrihets- grunner	Subjektiv skyld	Skyldevne	Fengsel	Boter	Gjennomføring av fengselsstraff

STRAFFERETTENS SPESEIELLE DEL			
Fysiske integritetskrenkelseser	Seksuallovbrudd	Vinningslovbrudd	(Osv.)

1. Oversikt over strafferetten

ANSVARSLÆREN: Reglene om vilkårene for straff				
Objektive straffbarhetsvilkår		Subjektive straffbarhetsvilkår		Øvrige vilkår
(1) Overtredelse av straffsankjonert norm	(2) Fravar av straffrihetsgrunner	(3) Subjektiv skyld	(4) Skyldevne (tilregnelighet)	*Påtaleregler *Straffelovgivningens stedlige virkeområde (jurisdiksjon) *Straffelovgivningens virkeområde i tid *Foreldelse av straffansvar *Konkurrens
*Hjemmekrav *Årsakssammenheng *Adekvans *Unnlattelse *Forsøk *Medvirkning	Generelle *Nodrett *Nodverge *Samtykke (osv.) Spesielle	*Skyldformer (Forsett, uaktsomhet) *Skyld- dekning *Faktisk og rettslig villfarelse	*Kriminell lavalder *Psykisk utviklings- hemning *Psykose *Bevisstoshet	

2. Oversikt over manuduksjonen

- Første time
 - Hjemmelskravet, rettsstrid, forsøk
- Andre time
 - Forsøk (forts.), medvirkning, straffrihetsgrunner, skyld
- Tredje time
 - Skyld (forts.), skyldevne, rus og straffansvar
- Fjerde time
 - Rus og straffansvar (forts.), konkurrens

3. Hjemmelskravet

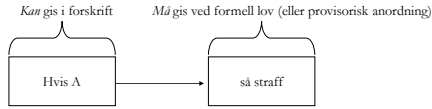
- 3.1 Generelt om hjemmelskravet
 - Hva vil det si at det gjelder et hjemmelskrav i strafferetten?
 - Krav om at slutninger fra visse rettskildefaktorer er representert ved dannelsen av straffennormen (*formelt hjemmelskrav*)
 - Krav om en viss forutberegnelighet for innholdet i straffennormen ut fra disse rettskildefaktorene (*materielt hjemmelskrav*)
 - To særlig relevante rettslige grunnlag for oppstillingen av et hjemmelskrav i norsk rett:
 - Grunnloven
 - EMK

3. Hjemmelskravet

- 3.2 Den formelle side (lex scripta)
 - Grunnloven § 96: Ingen kan dømmes uten lov
 - "Lov" vil si formell lov (grl. §§ 76 flg.) eller provisorisk anordning (grl. § 17)
 - Formuleringen "ingen dom uten lov" må forstås på bakgrunn av et rettskildebilde der det bare fantes to rettskilder – lov og sedvane

3. Hjemmelskravet

- Lovskravet gjelder for *straffetruuselen*. Kompetansen til å fastsette *atferdsnormen* kan delegeres ("blankettstraffebed").

- Hjemmelen for blankettstraffebed: Bestemmelser i den enkelte lov
 - F.eks. *veitrafikkloven* § 31 ("den som ... overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av denne lov")
- Hvis ingen hjemmel finnes: Bøtestraff kan følge av straffeloven § 339 nr. 2
 - Rammer den som "overtræder nogen af offentlig Myndighed i Henhold til Lov og under Trusel med Straf given Forskrift"

3. Hjemmelskravet

– EMK art. 7

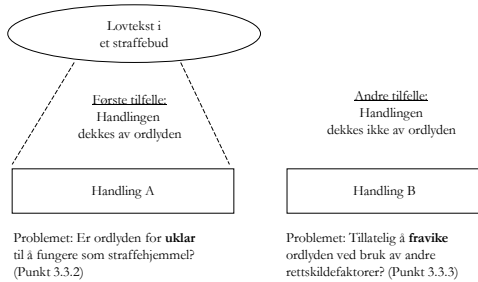
- "Law" betyr "rett", ikke "lov"
- Det EMK krever er at straff er fundert i et rettslig grunnlag, herunder
 - Skrevne rettsakter (f.eks. lov eller forskrift fastsatt i medhold av lov) eller rettspraksis. Kan ha nasjonal eller internasjonal forankring
 - Generelle folkerettslige prinsipper ("general principles of law recognized by civilized nations")

3. Hjemmelskravet

- 3.3 Den materielle side
 - 3.3.1 Problemstillingen
 - I hvilken grad må straffehjemmelen gi borgerne en mulighet til å *forutberegne* sin rettsstilling?
 - To komponenter i denne siden av hjemmelskravet
 - Et klarhets- eller presisjonskrav (*lex stricta/lex certa*)
 - Et analogiforbud

3. Hjemmelskravet

– 3.3.1 Problemstillingen (forts.)

3. Hjemmelskravet

– 3.3.2 Første typetilfelle: Lovteksten er uklar

- Gjelder det et presisjonskrav i norsk rett?
 - *Grunnloven*: Forutsatt i en rekke høyesterettsavgjørelser at det gjelder et klarhets- eller presisjonskrav
 - F.eks. Rt. 2002 s. 1722: "Etter mitt syn gir lovteksten ... samanhalden med førearbeida her tilstrekkeleg klar heimel for straff"

3. Hjemmelskravet

– 3.3.2 Lovteksten er uklar (forts.)

- Gjelder det et presisjonskrav i norsk rett?
 - *EMK*: "Law" i art. 7 nr. 1 impliserer kvalitative krav til straffehjemmelens tilgjengelighet og forutberegnelighet
 - F.eks. Kokkinakis mot Hellas: "an offence must be clearly defined in law. This condition is satisfied where the individual can know from the wording of the relevant provision and, if need be, with the assistance of the courts' interpretation of it, what acts and omissions will make him liable"

3. Hjemmelskravet

– 3.3.2 Lovteksten er uklar (forts.)

- Hvor strengt er presisjonskravet etter Grunnloven?
 - Høyesterett aksepterer i stor grad idømmelse av straff på bakgrunn av skjønsmessige ord/uttrykk og rettslige standarder
 - Andre rettskildedefaktorer enn lovteksten kan bidra til å presisere hva som rammes av straffebudet
 - » "Det tilføyes at domfeltes anførsler i tilknytning til Grunnloven § 96 ... ikke kan føre fram. Jeg viser særlig til mitt syn på bestemmelsens rekkevidde, lovhistorien og sammenhengen med bestemmelsene i någjeldende og tidligere lover" (Rt. 2003 s. 104)

3. Hjemmelskravet

– 3.3.2 Lovteksten er uklar (forts.)

- Hvor strengt er presisjonskravet etter Grunnloven? (forts.)
 - Antatt i teorien at det gjelder en grense for hvor uklar hjemmelen kan være
 - » "Den som oppfører seg som en skurk" (Mæland)
 - » "Utilbørlig eller samfunnsskadelig atferd" (Andenæs)
 - » "Landsskadelige handlinger" (Castberg)
 - » "Særlig slett forhold" (Eskeland)
 - Presisjonskravet fungerer også som en rettesnor for tolkingen
 - » Se f.eks. Rt. 1958 s. 479, 2005 s. 1628 og 2010 s. 466

3. Hjemmelskravet

– 3.3.2 Lovteksten er uklar (forts.)

- Hvor strengt er presisjonskravet etter EMK?
 - Husk at vurderingstemaet er et annet etter EMK enn etter Grunnloven ("lov" vs. "law")
 - » Grunnloven: Spørsmålet er om loven er for uklar
 - » EMK: Spørsmålet er om rettstilstanden er for uklar, herunder også det bidrag rettspraksis gir
 - EMK antas likevel å stille strengere presisjonskrav enn Grunnloven, jf. Rt. 2002 s. 1069 (mindretallet)

3. Hjemmelskravet

– 3.3.2 Lovteksten er uklar (forts.)

- Hvor strengt er presisjonskravet etter EMK? (forts.)
 - Hjemmelen behøver ikke være klar på alle punkter. Men klarheten må ikke angå kjernen i det straffennormen tar sikte på å ramme
 - » "It may be difficult to frame laws with absolute precision and ... a certain degree of flexibility may be called for ... There will always be a need for elucidation of doubtful points and for adaptation to changing circumstances." (Baskaya and Okcuoglu mot Tyrkia)
 - » "there will often be grey areas at the fringes of the definition. This penumbra of doubt in relation to borderline facts does not in itself make a provision incompatible with Article 7 ... provided that it proves to be sufficiently clear in the large majority of cases." (Cantoni mot Frankrike, jf. Rt. 2009 s. 780 (derivat I))

3. Hjemmelskravet

– 3.3.3 Andre typetilfelle: Lovteksten er klar og taler mot straff

- Gjelder det et forbud mot analogi etter Grunnloven?
 - Høyesterett *har* akseptert analogisk anvendelse av straffebud
 - Mindre utstrakt bruk av analogi/utvidende tolking i nyere tid
 - Men Høyesterett aksepterer normalt slike tolkinger der dette tilsies av straffebudets formål
 - » Rt. 1959 s. 501 (kokeplate), 1973 s. 433 (passbåt), 1994 s. 1414 (på eierens vegne), 2008 s. 549 (amfetaminrus), 2012 s. 387

3. Hjemmelskravet

– Lovteksten er klar (forts.)

- Gjelder det et forbud mot analogi etter Grunnloven? (forts.)
 - Hjemmelskravet setter dog en nedre grense for hva som kan rammes med straff
 - » Rt. 1952 s. 989 (telefonsjikkane), 1961 s. 212 (kvakksalver) 1994 s. 1610 (piratdekoder), 1995 s. 1734 (elvebåt), 2011 s. 469 (samboer), 2012 s. 313
- Gjelder det et forbud mot analogi etter EMK?
 - Art. 7 legger begrensninger på bruken av analogi, selv om ikke enhver utvidende tolking er forbudt
 - » "The criminal law must not be extensively construed to an accused's detriment, for instance by analogy" (Korbely mot Ungarn)
 - » Et nyere eksempel i norsk rett: Rt. 2010 s. 481 (derivat II)

4. Rettsstrid

- 4.1 Betydningen av rettsstrid i strafferetten
 - Vanlig å si at en atferd må være "rettsstridig" for å kunne møtes med straff
 - "Rettsstrid" i to kontekster
 - Ved omtale av vilkår for straff i en lovtekst ("rettsstridig", "uberettiget", "utilbørlig" osv.)
 - Ved omtale av vilkår for straff utenfor lovteksten

4. Rettsstrid

- 4.2 Rettsstrid som vilkår for straff utenfor lovteksten
 - Situasjonen: Gjerningspersonens atferd faller inn under gjerningsbeskrivelsen i et straffebud, men straff ilegges ikke på grunn av "manglende rettsstrid"
 - Spørsmålet: Når er det på sin plass å si at atferden ikke er rettsstridig? Tre hovedtilfeller:
 - 1) Straff vil stride mot Grunnloven eller folkerettslige forpliktelser, jf. f.eks. Rt. 1997 s. 1821
 - 2) Generelle straffrihetsgrunner utelukker straff. Kan være
 - Lovfestede generelle straffrihetsgrunner, f.eks. nødrett (§ 47) og nødverge (§ 48)
 - Ulovfestede straffrihetsgrunner, f.eks. samtykke, lovlig selvtekt og materiell politiprovasjon

4. Rettsstrid

- 3) Spesielle straffrihetsgrunner utelukker straff. Kan være
 - Lovfestede spesielle straffrihetsgrunner, f.eks. falsk forklaring for å unnsnippe straff (§ 167), narkotikabruk i sprøyterom (sprøyteromsloven § 4)
 - Ulovfestede spesielle straffrihetsgrunner ("den alminnelige rettsstridsreservasjonen")
 - Typisk oppstilt på bakgrunn av reelle hensyn, se f.eks. Rt. 1979 s. 1492 (listesaken): Straffbarheten "må bero på en avveining mellom de hensyn straffebudet skal verne, og andre hensyn som det er grunn til å beskytte"
 - Eksempel: Narkotikakjøp eller befatning med seksuelle fremstillinger av barn i etterforskningsøyemed, jf. NOU 2004: 6
 - Tilfeller der rettsstridsansførsler ikke førte frem
 - » Aktiv dødshjelp, jf. Rt. 2000 s. 646
 - » Journalisters narkotikakjøp, jf. Rt. 2001 s. 1379

4. Rettsstrid

– Oppsummering

- Frifinnelse pga. ”manglende rettsstrid” vil si frifinnelse pga. en omstendighet som nevnt i 1) til 3)
- Manglende rettsstrid er kun navn på et resultat, ikke en begrunnelse for resultatet

4. Rettsstrid

• 4.3 ”Rettsstrid” som vilkår i en lovtekst

– To grunner til at ”rettsstrid” og lignende uttrykk forekommer i en lovtekst

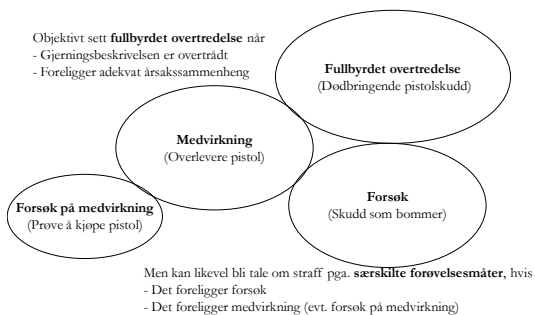
- 1) Lovgiver signaliserer at normene på andre rettsområder er av betydning for straffansvarets utstrekning (”rettsstridig i betydningen ulovlig”)
- 2) Lovgiver signaliserer at det er nærliggende å tolke den øvrige ordlyden i straffebudet innskrenkende (”rettsstridig i betydningen utilbørlig”)
 - Se f.eks. [Rt. 1979 s. 1492](#) (Listesaken)
 - I så fall en kodifikasjon av den alminnelige rettsstridsreservasjonen. Normalt uten rettslig betydning
- Tolkingssoppgave å avgjøre hvilken betydning loven opererer med

4. Rettsstrid

• 4.4 Oppsummering

Betydning / Kontekst	Henvi sning til brudd på andre rettelige normer som vilkår for straff	Anvisning på en vurdering av om ordlyden må tolkes innskrenkende
Rettsstrid som vilkår i en lovtekst		
Rettsstrid som vilkår utenfor lovteksten		

5. Særskilte forøvelsesmåter - innledning

6. Forsøk

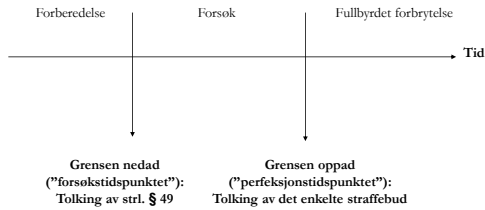
- 6.1 Hva er forsøk?
 - Reglene om forsøk utvider straffansvaret til også å omfatte tilfeller hvor (hele) det objektive gjerningsinnholdet i et straffebed ikke er overtrådt
 - Forsøk medfører en utvidelse av straffansvarets tidsmessige utstrekning

6. Forsøk

- 6.2 Generelt om forsøksansvaret
 - Betydningen av skillet mellom forbrytelser og forseelser
 - Kun forsøk på forbrytelse er straffbart, jf. § 49 (2)
 - Ved forseelser er derfor både forberedelse og forsøk straffritt

6. Forsøk

– Avgrensning av forsøket oppad og nedad

6. Forsøk

– Betydningen av den nedre grense (mot forberedelse)

- Forbrytelser: Avgjørende for grensen mellom straffrihet/straffbarhet
- Forseelser: Ingen betydning

– Betydningen av den øvre grense (mot fullbyrdelse)

- Forbrytelser
 - Muligheten for å tre tilbake, jf. § 50
 - Særskilte straffritaksgrunner knyttet til forsøk, f.eks. §§ 234 (3), 236 (2)
 - Straffutmålingen: Forsøk straffes mildere, jf. § 51
- Forseelser
 - Avgjørende for straffbarhet/straffrihet

6. Forsøk

• 6.3 Vilkårene for forsøksstraff

– To vilkår for forsøksstraff i § 49

- Fullbyrdelsesforsett ("tilsigtedes paabegyndt")
- Atferd med nærhet til fullbyrdelsen ("foretaget Handling, hvorved")

– Kravet om fullbyrdelsesforsett

- Fullbyrdelsesforsett vil si et forsett som omfatter hele det objektive gjerningsinnholdet i straffebudet
- Alle anerkjente forsettsformer i norsk rett oppfylder kravet
- Krever straffebudet subjektivt overskudd (f.eks. vinnings hensikt) må dette foreligge

6. Forsøk

– Nærhetskravet

- Skjønnstemaet: Atferd med nærhet til fullbyrdelsen
 - “Forberedelsenes tid er forbi, nå skrider han til verket” (Andenæs)
 - “Må ...ha foretatt seg noe som viser at han er i ferd med å skulle påbegynne realiseringen av forsettet” (Rt. 2008 s. 867)
 - “Foretar noe som er ment å lede direkte til utføringen” (Strl. 2005 § 16)

6. Forsøk

- Ingen eksakt grense, beror på en helhetsvurdering av bl.a.:
 - Nærhet i tid
 - » Rt. 1939 s. 890 og 1996 s. 766
 - Kvantitativ nærhet: Hvor mye står igjen?
 - » Rt. 1995 s. 17 (“viktige handlinger – fysisk og psykisk – sto igjen”), 2008 s. 867
 - Kvalitativ nærhet (handlingens “karakter”): Hvor mye ligner det gjenstående på det alt foretatte?
 - » F.eks. forbudte handlinger, se Rt. 1991 s. 95 (“handlinger som bl.a. innebar fullbyrdede overtredelser av andre straffebud”)
 - Den psykologiske forskjellen på det som er utført og det som står igjen
 - » I sin alminnelighet (f.eks. Rt. 1995 s. 1738, 2008 s. 867)
 - » For denne konkrete gjerningspersonen?

6. Forsøk

– Det subjektive forsøksprinsipp

- Det avgjørende er om gjerningspersonens “onde vilje” har manifestert seg i en atferd som etter *hans forutsetninger* oppfyller nærhetskravet
 - Innebærer at det er den nærhet gjerningspersonen forestiller seg som er avgjørende, ikke den objektive nærheten
 - Det er uten betydning om forsøket ikke *kunne* lykkes (absolutt utjænelig forsøk)
 - Antatt at det gjelder et unntak for den rene overtro
- “Ond vilje” om eksistensen av et straffebud er derimot uten betydning, jf. Grl. § 96 (imaginære/putative forbrytelser)

6. Forsøk

- 6.4 Kvalifisert forsøk
 - Forsøk på overtredelse av ett straffebud innebærer fullbyrdet overtredelse av et annet
 - Konsekvenser av kvalifisert forsøk
 - Tilbaketreden vil bare kunne skje for forsøkets del
 - Mulighet for konkurrens

6. Forsøk

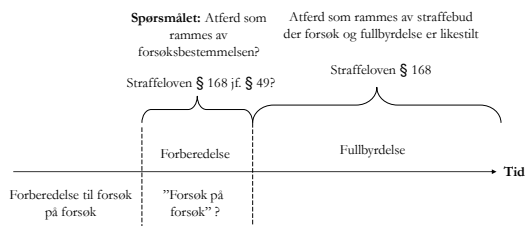
- 6.5 Fremskutt fullbyrdelse
 - 6.5.1 Generelt
 - To lovgivningsteknikker modifierer den tradisjonelle inndelingen i forberedelse, forsøk og fullbyrdelse
 - 1) Loven regner forsøk som fullbyrdet overtredelse
 - 2) Loven regner forberedelse som fullbyrdet overtredelse
 - Begge medfører en forskyvning av fullbyrdelsestidspunktet ("fremskutt fullbyrdelse")

6. Forsøk

- 6.5.2 Forsøk som fullbyrdet overtredelse
 - Enkelte straffebud regner forsøket som en fullbyrdet overtredelse av straffebudet
 - To lovgivningsteknikker:
 - Ordlyden rammer forsøket i sin generelle form, f.eks. veitrafikkloven § 22 ("føre eller forsøke å føre")
 - Ordlyden rammer nærmere bestemte former for forsøkshandlinger, f.eks. §§ 127 og 168 ("ved ... søker at ..."),
 - Aksepterte konsekvenser – forbrytelser
 - Ikke tilbaketreden etter § 50
 - Ikke mildere straff etter § 51
 - Straffeprosessuelt: Skyldspørsmål og straffespørsmål
 - Aksepterte konsekvenser – forseelser
 - Forrykkelse av kriminaliseringstidspunktet, f.eks. vgrtl. § 22

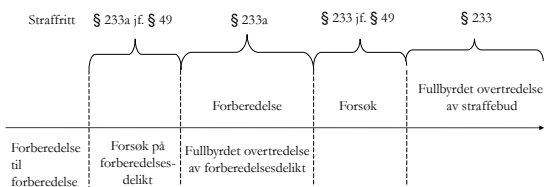
6. Forsøk

- Det omstridte: Kan straffebud som likestiller forsøk og fullbyrdelse suppleres med forsøksbestemmelsen i strl. § 49 ("forsøk på forsøk")?

6. Forsøk

- 6.5.3 Forberedelse som fullbyrdet overtredelse
 - Medfører en dobbelt forskyvning av kriminaliseringstidspunktet

6. Forsøk

- 6.6 Uaktsomt forsøk?
 - "Uaktsomt forsøk" i to kontekster
 - i) I spesiallovgivningen: Kan man kombinere "forsøk" som vilkår for straff og "uaktsomhet" som skyldform?
 - Veitrafikkloven § 22: "Ingen må føre eller forsøke å føre motorvogn når han er påvirket av alkohol..."
 - Veitrafikkloven § 31: "Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer bestemmelser gitt i eller i medhold av denne lov..."
 - ii) I straffeloven: Kan straffeloven § 49 anvendes på straffebud som rammer uaktsomhet?

6. Forsøk

- 6.6 Uaktsomt forsøk? (forts.)
 - Løsningen i spesiallovgivningen:
 - Den alminnelige oppfatning: Uaktsomt forsøk er ikke straffbart
 - Rt. 2010 s. 1195 (Ankeutvalg): "Det er klart at forsøk på uaktsom overtredelse av viltloven ikke er straffbart."
 - Løsningen i straffeloven:
 - Utgangspunkt: Straffeloven § 49 kan ikke anvendes på straffebud som rammer uaktsomhet (Rt. 1999 s. 874)

6. Forsøk

- 6.6 Uaktsomt forsøk? (forts.)
 - Løsningen i straffeloven (forts.):
 - Unntak: Straffebud som bare krever uaktsomhet mht. deler av gjerningsbeskrivelsen
 - "Den omstendighet at et straffebud inneholder straffbarhetsmomenter som ikke krever forsett, kan klart ikke være til hinder for forsøksstraff [...] Det er tilstrekkelig for at forsøk skal kunne straffes, at straffebudet som utgangspunkt krever forsett" (Rt. 2011 s. 1455)

7. Medvirkning

- 7.1 Hva er medvirkning?
 - Ingen enhetlig definisjon eller regulering av medvirkning i straffeloven 1902
 - To vanlig forekommende avgrensningsmetoder ved definisjon av medvirkning:
 - *Språklig avgrensning*: Det som språklig sett kan regnes som en bistandshandling til en annens lovbrudd
 - *Materiell avgrensning*: Atferd som ikke i seg selv innebærer en overtredelse av hele den objektive gjerningsbeskrivelsen i et straffebud, men som utgjør en fysisk eller psykisk bistand til en slik overtredelse

7. Medvirkning

- 7.2 Språklige medvirkningsbegreper I: "Medvirkning" der straffebudet ikke har et medvirkningstillegg
 - Straffansvaret beror på en tolking av det enkelte straffebud
 - "Medvirkningshandlingen" må nødvendigvis oppfylle gjerningsinnholdet i straffebudet, jf. GrL. § 96
 - Straff for "medvirkning" impliserer bare at dersom atferden etter en tolking rammes av ordlyden, er ikke straff utelukket selv om atferden språklig sett kan kalles medvirkning
 - Den grunnleggende avgjørelse: Rt. 1936 s. 612

7. Medvirkning

- 7.3 Språklige medvirkningsbegreper II: Såkalt "medvirkning til straffri atferd"
 - Straffebudet rammer det som språklig sett er bistand til en atferd som ikke i seg selv er kriminalisert
 - F.eks. Hallikvirksomhet (§ 202), medvirkning til selvmord (§ 236)
 - Også her beror straffansvaret på en tolking av det aktuelle straffebudet

7. Medvirkning

- 7.4 Det materielle medvirkningsbegrep: Straffebud med medvirkningstillegg
 - Først her kan det bli tale om en *reell* utvidelse av straffansvaret pga. medvirkning
 - Straffansvaret er ikke begrenset til den som oppfyller gjerningsbeskrivelsen i straffebudet (hovedmannen), men også for den som har "medvirket" i lovens forstand
 - Medvirkningen kan være fysisk eller psykisk

7. Medvirkning

– Hvilke straffbarhetsvilkår påvirkes av medvirkningstillegget?

- Medvirkningstillegget innebærer en relativisering av kravene til hvilken atferd som kan møtes med straff
- Kravet til subjektiv skyld gjelder fortsatt, jf. § 40. Må dekke
 - Medvirkerens atferd (f.eks. overlevering av pistol), og
 - at dette er bistand til hovedmannens atferd (f.eks. drap)
- Krav til skyldene og fravær av straffrihetsgrunner gjelder som normalt

7. Medvirkning

– Former for medvirkning

- Fysisk medvirkning: Faktiske handlinger som innebærer en solidarisering med hovedmannen
 - Rt. 1982 s. 1315 og 1989 s. 1004 (Hasjeiler I og II) kontra Rt. 2001 s. 1671 (Bilføreren)
- Psykisk medvirkning: Positiv tilskyndelse
 - Rt. 1998 s. 459, 2005 s. 934

7. Medvirkning

– Former for medvirkning

- Passiv medvirkning: Medvirkning ved unnlatelse
 - Må foreligge særlige omstendigheter for at passivitet skal utgjøre medvirkning, f.eks.:
 - » Overordningsforhold, jf. Rt. 1947 s. 69
 - » Særlig tilknytning til en ting eller et sted som inngår i lovbruddet, jf. Rt. 1998 s. 1679, 2002 s. 1717 (Orderud)
 - » Kriminelt samvirke, jf. Rt. 1995 s. 355, 2003 s. 1455, 2010 s. 1630
 - » Omsorgsforhold?

7. Medvirkning

- Krav til årsakssammenheng ved medvirkning
 - Det kreves ikke at medvirkningen var nødvendig for resultatet, jf. Rt. 1989 s. 1004
 - Derimot må den ha vært en medvirkende faktor i årsaksbildet

7. Medvirkning

- Medvirkningsansvarets selvstendighet
 - Straff for medvirkning selv om hovedmannen var straffri fordi
 - Hans handling var lovlig i det landet den ble begått
 - Han manglet skyldene
 - Han ikke utviste subjektiv skyld
 - Han kan påberope seg straffrihetsgrunner
 - Straffeutmåling uavhengig av klassifikasjonen hovedmann – medvirker
 - Hver deltaker skal bedømmes for seg
 - Ingen nødvendig sammenheng mellom den utmålte straff og sondringen hovedmann – medvirker. Strl. § 58 kan også anvendes overfor hovedmenn

7. Medvirkning

- Medvirkningsansvarets selvstendighet
 - Medvirkningen er ikke fullbyrdet før hovedgjerningen også er det
 - Dersom det ikke foreligger noen hovedgjerning som kan oppfylle den objektive gjerningsbeskrivelsen, vil det derfor i høyden bli tale om forsøk på medvirkning

7. Medvirkning

- Forsøk og fullbyrdelse av medvirkningsdelikter
 - Medvirkningshandlingen er fullbyrdet når
 - hovedgjerningen er utført og
 - bistanden var en medvirkende årsaksfaktor
 - Før dette tidspunkt kan det bli tale om forsøksstraff etter § 49 (1), forutsatt at det gjelder medvirkning til en forbrytelse
 - Kort om uttrykkene "forsøk på medvirkning" og "medvirkning til forsøk"

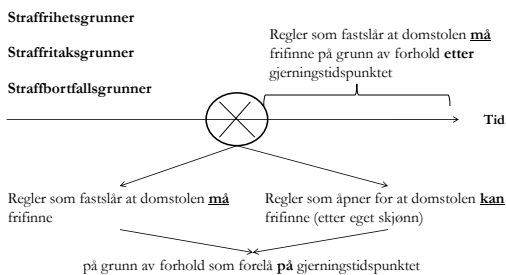
8. Straffrihetsgrunner

- 8.1 Hva er en straffrihetsgrunn?
- 8.2 Hva slags typer straffrihetsgrunner har vi?

	Straffrihetsgrunnen er <i>generell</i> (gjelder for mange eller alle typer straffebud)	Straffrihetsgrunnen er <i>spesiell</i> (gjelder for ett/få straffebud)
Straffrihetsgrunnen er <i>lovfestet</i>	-Nødrett (§ 47) -Nødverge (§ 48)	-Sproyteromsloven § 4
Straffrihetsgrunnen er <i>ulovfestet</i>	-Lovlig selvtekt -Politiprovokasjon	Tolking av straffebudet (straffbarhetsvilkår nr. 1).

8. Straffrihetsgrunner

- 8.3 Noen beslektede regelsett

8. Straffrihetsgrunner

- 8.4 Skillet mellom rettmessighetsgrunner og unnskyldningsgrunner
 - ”Om en straffrihetsgrunn hører til den ene eller andre gruppe, er uten betydning i en straffesak mot gjerningsmannen; resultatet må bli frifinnelse i begge tilfelle. Derimot kan det ha betydning i andre relasjoner, f.eks. når det er spørsmål om handlingen kan medføre erstatningsansvar, om den kan møtes med nødverge, eller om tredjemanns medvirkning til handlingen kan være straffbar.” (Andenæs, *Alminnelig strafferett* s. 152)

8. Straffrihetsgrunner

- 8.4 Rettmessighetsgrunner og unnskyldningsgrunner (forts.)
 - Nødverge
 - Straffeloven § 48 (2): ”Det er Nødverge, naar en ellers strafbar Handling foretages til Afværgelse af eller Forsvar mod et retsstridigt Angreb, saafremt...”
 - Erstatningsansvar
 - Skadeserstatningsloven § 1-4: ”Skadevolder plikter å erstatte skade han lovlig har voldt...”

8. Straffrihetsgrunner

- 8.4 Skillet mellom rettmessighetsgrunner og unnskyldningsgrunner (forts.)
 - Medvirkningsansvar
 - ”Disse omstendigheter kan være av den art at selve dødsforvoldelsen i og for seg blir rettmessig, uansett av hvem handlingen utføres. Annerledes hvor det forhold som gjør handlingen rettmessig på en eller annen måte er knyttet til den handlendes person. En soldat i krig har – innen rammen av krigens lover – rett til å skyte en fiendtlig soldat. Men om en landsmann av den drepte har bistått den drepende, så er det klart at han normalt har gjort seg skyldig i rettsstridig forvoldelse av en annens død” (Rt. 1947 s. 86).

9. Generelt om de subjektive vilkår for straff

- Det gjelder et grunnleggende krav om subjektiv bebreidelse i norsk strafferett
- I dette ligger at
 - Gjerningspersonen må ha hatt skyldevne
 - Gjerningspersonen må ha utvist subjektiv skyld i gjerningsøyeblikket – i forhold til det faktiske hendelsesforløp og den rettslige bedømmelsen av dette

10. Skyld

- 10.1 Krav om skylddekning vedrørende faktiske forhold – faktisk villfarelse
 - 10.1.1 Generelt om hva skylden må dekke
 - Faktiske omstendigheter som gjør atferden til en oppfyllelse av gjerningsinnholdet i straffebudet, jf. §§ 40 (1) og 42 (1)
 - Faktiske omstendigheter som gjør at atferden ikke omfattes av en straffrihetsgrunn (f.eks. nødrett), jf. § 42 (1)
 - Faktiske omstendigheter som forhøyer straffeskylden, jf. § 42 (1)
 - Unntak: Verdien av en gjenstand eller en voldt skade jf. § 42 (4)

10. Skyld

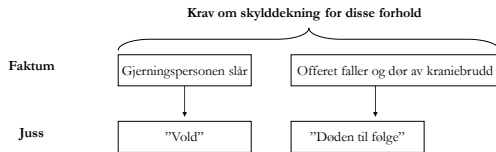
- 10.1 Krav om skylddekning vedrørende faktiske forhold – faktisk villfarelse (forts.)
 - Villfarelse om straffritaksgrunner
 - Prinsippet om subjektiv bedømmelse gjelder også her, jf. Rt. 1983 s. 1268 (ludder)
 - Villfarelse om straffnedsettelsesgrunner

10. Skyld

- 10.1.2 Faktisk villfarelse der skyldkravet er uaktsomhet
- Tilstrekkelig at villfarelsen var uaktsom, jf. § 42 (2)
 - Eksempler:
 - Uaktsom overtredelse av gjerningsbeskrivelsen (§ 239)
 - Uaktsom faktisk villfarelse, f.eks. om en nødvergesituasjon

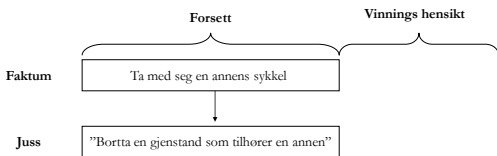
10. Skyld

- 10.1.3 Nærmere om at skylden må dekke hele den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffebudet ("dekningsprinsippet")

10. Skyld

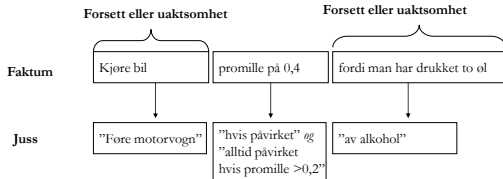
- Unntak fra dekningsprinsippet 1: Subjektive overskudd
 - Krav om skyld ut over den skyld som dekker det objektive gjerningsinnholdet, f.eks. vinnings hensikt

10. Skyld

– Unntak fra dekningsprinsippet 2: Objektive overskudd

- Straffbarhetsbetingelser som ikke behøver å dekkes av noen subjektiv skyld, f.eks. veitrafikkloven § 22

10. Skyld

– Objektive straffbarhetsvilkår og EMK

- EMK art. 6 nr. 2 – uskyldspresumsjonen
 - Rt. 2005 s. 833 (Plenum)
 - G. mot Storbritannia (decision 30. august 2011, application no. 37334/08)
 - » "It is not the Court's role under Article 6 §§ 1 or 2 to dictate the content of domestic criminal law, including whether or not a blameworthy state of mind should be one of the elements of the offence or whether there should be any particular defence available to the accused"
- EMK art. 10 – ytringsfriheten
 - Ytringens sannhet er et objektive straffbarhetsvilkår ved straff for ærekrenkelse (jf. § 249 nr. 3 motsetningsvis)
 - Pga. EMK art. 10 må det dog ofte innfortolkes et krav om ond tro

10. Skyld

– 10.1.4 Skyldgradene

- Hovedskillet: Forsett og uaktsomhet
 - Forsett: Hva gjerningspersonen innså. Refererer til en faktisk (psykologisk) tilstand
 - Uaktsomhet: Hva gjerningspersonen burde ha innsett. Refererer til en normativ vurdering
- Innenfor hver av disse skilles det mellom ulike former for forsett og uaktsomhet
- Det er en tolkingsoppgave å avgjøre hvilken form som kreves i det enkelte straffebud

10. Skyld

– Forsettsformene

– Hensiktsforsett

- Gjerningspersonen handler (eller unnlater å handle) ut fra et ønske om å oppfylle alle elementene i gjerningsbeskrivelsen
- Overtredelsen av straffebudet behøver ikke være det endelige målet med atferden, så fremt ønskets realisering innebærer en oppfyllelse av gjerningsinnholdet
- Sannsynligheten for oppfyllelsen av elementene i gjerningsbeskrivelsen er uten betydning
- Enkelte straffebud krever en bestemt hensikt, f.eks. vinnings hensikt

10. Skyld

– Sannsynlighetsforsett

- Gjerningspersonen handler (eller unnlater å handle) vitende om at det er mer sannsynlig enn ikke at alle elementene i gjerningsbeskrivelsen dermed blir oppfylt
- Ved kvalifisert sannsynlighetsforsett kreves mer enn sannsynlighetsovervekt, jf. strl. §§ 130 ("mod bedre vitende") og 139 ("pålitelig kunnskap")
- Særlig om såkalt "sløret" forsett (Rt. 2011 s. 1104)

– Visshetsforsett

- Gjerningspersonen handler (eller unnlater å handle) vitende om at sannsynligheten for at alle elementene i gjerningsbeskrivelsen dermed blir oppfylt er svært høy

10. Skyld

– Dolus eventualis

- Når er det behov for denne forsettsformen?
 - Gjerningspersonen vurderte sannsynligheten for overtredelse av straffebudet for å være mindre enn 51%, og
 - Gjerningspersonen hadde ikke til hensikt å overtre straffebudet

10. Skyld

– Dolus eventualis (forts.)

- Vilkárene for dolus eventualis:
 - Grunnvilkår: Innså *muligheten* av at gjerningsbeskrivelsen kunne bli oppfylt
 - Tilleggsvilkår ("innvilgelsen"): Forestilte seg et scenario der oppfyllelsen var sikker eller mest sannsynlig, og inntok det standpunkt at han også da ville ønsket handlingen utført
 - » *Positiv* innvilgelse hvis gjerningspersonen faktisk gjennomførte denne tankerekken
 - » *Hypotetisk* innvilgelse hvis gjerningspersonen *ikke* gjennomførte tankerekken, men vi legger til grunn at han ville ha inntatt dette standpunktet om han hadde gjort det
 - Norsk rett: Kun positiv innvilgelse, jf. Rt. 1991 s. 600

10. Skyld

– "Grensen" mellom dolus eventualis og uaktsomhet

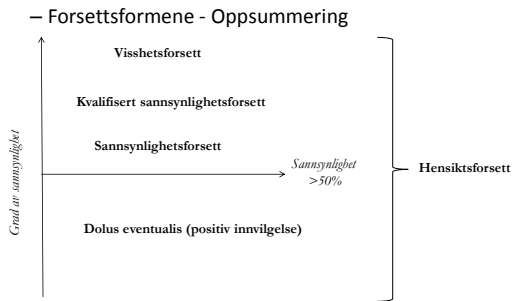
- Hvis grunnvilkåret ikke er oppfylt
 - Gjerningspersonen har ikke innsatt muligheten av å overtre straffebudet
 - I høyden ubevisst uaktsomhet
- Hvis innvilgelsesvilkåret ikke er oppfylt
 - Gjerningspersonen har
 - » inntatt det standpunkt at han ikke ønsker handlingen utført under de hypotetiske forutsetningene, eller
 - » ikke inntatt noe klart standpunkt
 - I høyden bevisst uaktsomhet

10. Skyld

– Overlegg

- Betydning
 - Ikke vilkår for straff i noe straffebud
 - Kan være en omstendighet som åpner for strengere straff (f.eks. § 231, § 233 (2))
- Overlegg vil så å handle på bakgrunn av en overveielse
 - Retter seg ikke mot tankene i gjerningsøyeblikket, men i tiden forut for dette
 - Kreves at man har veid for og mot. Kreves ikke planlegging
 - Grensetilfelle: Rt. 1990 s. 1297

10. Skyld

10. Skyld

• Uaktsomhet

- Uaktsomhet inndelt etter hva gjerningspersonen innså
- Bevisst uaktsomhet: Innså at man tok en risiko
 - Ubevisst uaktsomhet: Innså ikke at man tok en risiko
- Uaktsomhet inndelt etter graden av klanderverdighet
- Grov uaktsomhet, f.eks. § 192 (4) ("den som ved grov uaktsomhet gjør seg skyldig i voldtekt...")
 - Sempel uaktsomhet, f.eks. § 239 ("den som uaktsomt...")
 - Culpa levisissima, f.eks. § 43 ("kunde have indseet Muligheden"), § 196 (3) ("ingen uaktsomhet foreligger"), § 249 nr. 3 ("enhver henseende har vist tilbørlig aktsomhet")

10. Skyld

– Uaktsomhetsbedømmelsen

- De to komponentene: Avvik fra objektivt forsvarlig handlemåte og fravær av relevante subjektive unnskyldningsgrunner
- *Avvik fra objektivt forsvarlig handlemåte*: Hva var generelt sett forsvarlig i den situasjonen som forelå?
- *Subjektive unnskyldningsgrunner*: Trekk ved gjerningspersonen som gjør avviket fra den forsvarlige handlemåte unnskyldelig
 - F.eks. ung alder, lav intelligens, svekket syn og hørsel

10. Skyld

- 10.2 Krav om skylddekning vedrørende rettslige forhold – rettsvillfarelse
 - 10.2.1 Generelt
 - Situasjonen: Villfarelse om reglers eksistens eller innhold
 - Hovedregelen: Bare den *unnskyldelige* villfarelse fritar for straff
 - Aktsomhetsvurderingen knytter seg til rettsstridigheten, ikke straffbarheten
 - Regelens rettskildemessige grunnlag

10. Skyld

- 10.2.2 Nærmere om vilkårene for frifinnelse
 - Den manglende kunnskap må ha vært aktsom (unnskyldelig)
 - En meget høy terskel, jf. effektivitetshensyn
 - Momenter i vurderingen:
 - » Loven er ny og avviker fra den tidligere rettstilstand
 - » Lovbryterens stilling (over- eller underordnet)
 - » Lovbryteren er fremmed på stedet
 - » Lovbryterens lojale tolking av loven ("thin ice principle")

10. Skyld

- 10.2.3 Grensen mellom § 42 og § 57 – "uegentlig rettsvillfarelse"
 - Utgangspunkt: Villfarelse om faktum reguleres av § 42, villfarelse om rettsregler av § 57
 - Unntak: Enkelte former for villfarelse om rettsregler reguleres av § 42
 - § 57 regulerer egentlig rettsvillfarelse ("normvillfarelse")
 - § 42 regulerer uegentlig rettsvillfarelse ("situasjonsvillfarelse")
 - Rettskildemessig grunnlag: Forarbeider og rettspraksis

10. Skyld

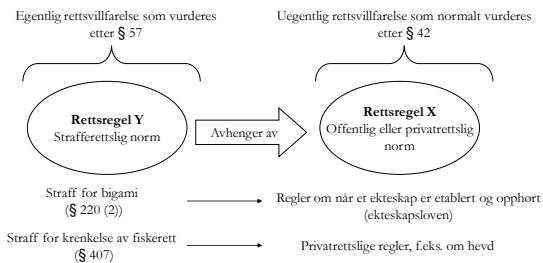
- Hvorfor skille mellom egentlig og uegentlig rettsvillfarelse?
 - Er skyldkravet i straffebudet uaktsomhet er det i prinsippet uten betydning å skille
 - Er skyldkravet forsett vil sondringen kunne være avgjørende for om gjerningspersonen kan straffes

10. Skyld

- Nærmere om grensen
 - Utgangspunkt: Tolkning av det enkelte straffebud
 - » "Det er lang praksis for at rettsvillfarelse ved straffebud som krever vinnings hensikt [...] skal bedømmes etter § 42 [...]. Begrunnelsen er at den som på grunn av villfarelse om rettsregler tror at han har et krav, mangler den vinningshensikt som gjør hans forhold til bedrageri" (HR-2012-810-A)
 - Uavhengig av straffebudets ordlyd, regnes villfarelse om rettsforhold som ligger *utenfor straffebudet selv* normalt som en del av faktum ("utenforliggende" eller "prejudisielle" rettsforhold)
 - Hva som er prejudisielle rettsforhold beror på tolking av det enkelte straffebud

10. Skyld

- Den rettslige regulering av prejudisielle/utenforliggende rettsforhold:

11. Skyldevne

- 11.1 Hva innebærer kravet om skyldevne?
 - Straffeloven opererer med et minimumskrav til innsikt i egen atferd for å dømme til straff
- 11.2 Hva utelukker skyldevne?
 - Gjerningspersonen var under 15 år, jf. § 46
 - Gjerningspersonen var psykisk utviklingshemmet i høy grad, jf. § 44 (2)

11. Skyldevne

- Gjerningspersonen var psykotisk, jf. § 44
 - Kjennetegnes ved en manglende evne til realistisk vurdering av forholdet til omverdenen
 - Psykose vs. psykopati
 - Det avgjørende er den medisinske diagnose
 - Diagnosen er *tilstrekkelig* til å konstatere straffrihet. Det kreves ikke årsakssammenheng mellom sykdommen og forbrytelsen ("det medisinske prinsipp"), jf. Rt. 2003 s. 23

11. Skyldevne

- Gjerningspersonen var bevisstløs, jf. § 44 (1)
 - Både absolutt og relativ bevisstløshet utelukker skyldevne
 - Absolutt bevisstløshet: All evne til sansing og bevegelse er borte
 - Relativ bevisstløshet: Evnen til sansing og bevegelse er i behold, men "forbindelsen med det vanlige jeg" er borte

12. Rus og straffansvar

- Hva er rus?
 - Rus er en tilstand hvor ens hjernefunksjoner ikke virker på normal måte som følge av påvirkning fra (et eller flere) kjemisk stoff(er)
- Hvordan kan rus ha strafferettslig betydning?
 - Ikke all beruselse er strafferettslig relevant
 - Men rusen kan påvirke de subjektive vilkårene for straff
 - Ved å medføre fravær av subjektiv skyld
 - Ved å medføre annen faktisk villfarelse
 - Ved å medføre psykose eller bevisstløshet
 - Emnet "rus og straffansvar" går derfor på tvers av emnene "skyld" og "skyldevne"

12. Rus og straffansvar

- Straffelovens regulering av rus
 - Selvforskyldt beruselse hindrer ikke straffansvar
 - Rusen medfører faktisk villfarelse
 - Skylden skal fingeres (§§ 40 (1) 2. pkt og 42 (3)) – "gjerningspersonen bedømmes som om han var edru"
 - Hensikt og overlegg kan ikke fingeres
 - Kan dolus eventualis fingeres? (Rt. 2011 s. 1110)
 - Rusen medfører fravær av skylddevne
 - Skal ses bort fra den manglende skylddevne (§ 45)
 - Gjelder både bevisstløshet og psykose (Rt. 2008 s. 549)

12. Rus og straffansvar

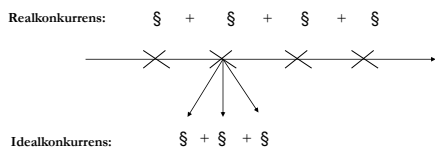
- Når er rusen selvforskyldt?
 - Ingen krav til typen rusmiddel eller typen inntak
 - Rusen er selvforskyldt når det kan legges gjerningspersonen til last at han inntok et så stort kvantum rusmidler at han måtte regne med muligheten av å miste den fulle kontroll over seg selv, jf. Rt. 1983 s. 202
 - Det avgjørende: Bebreides for beruselsen, ikke dens konsekvenser, jf. f.eks. Rt. 1978 s. 1046
 - Streng uaktsomhetsvurdering, jf. Rt. 1978 s. 1121
- Årsakskravet
 - Rusen må være en fremtredende årsaksfaktor

13. Konkurrencens

• 13.1 Generelt

– To hovedtyper konkurransespørsmål i strafferetten:

- Realkonkurrens: Er flere handlinger overtredelse av ett eller flere straffebud?
- Idealkonkurrens: Er én handling overtredelse av ett eller flere straffebud?

13. Konkurrencens

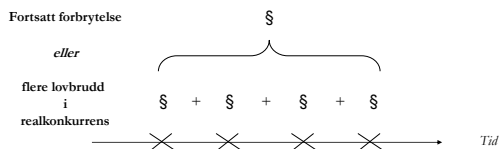
– Likeartet og ulikeartet konkurrens

- Realkonkurrens
 - Likeartet: Samme type handling
 - Ulikeartet: Forskjellige typer handling
- Idealkonkurrens
 - Likeartet: Samme type straffebud
 - Ulikeartet: Forskjellige typer straffebud

13. Konkurrencens

• 13.2 Realkonkurrens

– Problemstillingen: Utgjør hver handling en overtredelse av et straffebud, eller inngår de i én fortsatt forbrytelse?

13. Konkurrences

– Betydning i fire relasjoner

- i) Foreldelse
 - Tre sett foreldelsesregler i straffeloven
 - » 1) Foreldelse av adgangen til å ta ut offentlig påtale
 - » 2) Foreldelse av adgangen til å fremsette privat påtalebegjæring
 - » 3) Foreldelse av adgangen til å fullbyrde en idømt straff
 - Grensen ett/flere forhold betydning i forhold til 1 og 2

13. Konkurrences

- Foreldelse av det offentliges påtaleadgang
 - Fristen løper fra den dag det straffbare forhold har "opphørt", jf. strl. § 68
 - Hvis fortsatt forbrytelse: Den lengste foreldelsesfrist for noen av forholdene gjelder for alle handlingene, jf. § 67 (4) og Rt. 1985 s. 43
- Foreldelse av adgangen til å begjære privat påtale
 - Ordlyden i strl. § 80: Løper fra den dag den private er blitt kjent med den straffbare handling og hvem som har begått den
 - Fristen begynner ikke begynner å løpe før forbrytelsen er opphørt, jf. Rt. 1953 s. 1577

13. Konkurrences

– ii) Strafferammen

- Ved domfellelse for mer enn ett lovbrudd skal det utmåles én straff for samtlige forhold, jf. strl. § 62 (fengselsstraff) og § 63 (bøter)
- Den nedre strafferamme: Strengere enn den som ville ha kommet til anvendelse for noen av bestemmelsene sin del
 - Fengselsstraff: Betyr normalt at minstestrafen blir 15 dager eller mer, jf. § 17 (1) litra a

13. Konkurrencens

- Den øvre strafferamme: Straffen skal ikke overstige det dobbelte av den høyeste straff for noen enkelt overtredelse
- Unntak 1: Straffen kan ikke overstige fengsel inntil 20 år med mindre dette foreskrives i det enkelte straffebud, jf. strl. § 17
- Unntak 2: Strafferammen kan ikke overstige summen de strafferammer som gjelder etter bestemmelsene tiltalte blir dømt etter (innskrenkende tolking ut fra reelle hensyn)

13. Konkurrencens

- iii) Norsk retts stedlige virkeområde
 - Hovedregel: Norske myndigheter kun jurisdiksjon der lovbruddet er begått "i riket", jf. strl. § 12
 - En fortsatt forbrytelse har funnet sted "i riket" dersom noen av handlingene er begått her
- iv) Subsumsjonen
 - Sammenslåing av flere handlinger til ett lovbrudd kan endre subsumsjonen, f.eks. fra naskeri til tyveri
 - Kan igjen ha straffeprosessuelle konsekvenser

13. Konkurrencens

- Grensen ett/flere forhold
 - i) Tilfellene der løsningen følger av loven
 - Loven retter seg mot én bestemt handling
 - F.eks. drap av én person (§ 233)
 - Uttrykkelig lovregulering
 - Subsidiaritetsklausuler, f.eks. strl. § 185 (3)
 - Loven rammer en pågående virksomhet (kollektivforbrytelser)
 - F.eks. uberettiget *forbli* på bestemte steder (§ 355), *delta* i en forening (§ 330) eller *utøve en virksomhet* uten den nødvendige offentlige tillatelse (§ 332)

13. Konkurrencens

- ...løsningen følger av loven (forts.)
 - Straffebudet har en sammensatt gjerningsbeskrivelse
 - F.eks. forholdet grovt tyveri (§ 258) og innbrudd (§ 147), voldtekt (§ 192) og tvang (§ 222) og/eller vold (§ 228)
 - Gradsforbrytelser
 - F.eks. forholdet legemsfornærmelse (§ 228), legemsbeskadigelse (§ 229) og drap (§ 233)

13. Konkurrencens

- ii) Tilfellene der løsningen ikke følger av loven
 - "Den hele Sondring bliver da en Skjønssag nærmest bygget på det samtlige af Omstændigheder fremkaldte Totalindtryk" (S.K.M s. 111)
 - Visse momenter er utkrystallisert i rettspraksis:
 - Nærhet i tid, sted og forsett
 - Antallet fornærmede
 - Handlingenes karakter

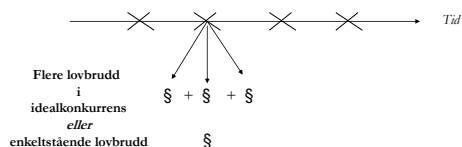
13. Konkurrencens

- ...løsningen ikke følger av loven (forts.)
 - Nærmere om momentet "Nærhet i tid"
 - Det relevante: Tiden mellom handlingene, ikke det totale tidsforløpet
 - Også planlegging og forberedelse vil være relevant
 - Grensetilfeller: Rt. 2002 s. 917, 2009 s. 98
 - Nærmere om momentet "antall fornærmede"
 - Hovedregel: Mer enn én fornærmet = mer enn ett lovbrudd
 - Seksuallovbrudd og fysiske integritetskrenkelseser
 - Psykiske krenkelseser
 - Formuesforbrytelser

13. Konkurrence

• 13.3 Idealkonkurrence

- Utgjør én handling en overtredelse av ett eller flere straffebud?

13. Konkurrence

• Betydning i to relasjoner

- i) Foreldelse
 - Har noen i samme handling begått flere lovovertrædelser som foreldes til ulik tid, gjelder den lengste frist for samtlige overtrædelser, jf. § 67 (4)
- ii) Strafferammen
 - Flere lovbrudd i idealkonkurrence bedømmes på samme måte som realkonkurrence, jf. strl. §§ 62 og 63

13. Konkurrence

• Grensen ett/flere forhold

- i) Tilfellene der løsningen følger av loven
 - Uttrykkelig lovregulering
 - Subsidiaritetsklausuler – f.eks. § 255 (2)
 - Gradsforbrytelser
 - Lex specialis-betraktninger

13. Konkurrencens

- ii) Tilfellene der løsningen ikke følger av loven
 - Skjønnstemaet: Fanger straffebudene opp ulike sider ved handlingen?
 - Noen typetilfeller:
 - Klart forskjellige sider av handlingen, f.eks. voldtekt av mindreårig datter (Rt. 1972 s. 737 (I.nr. 49))
 - Klart samme side av handlingen, f.eks. seksuell omgang med noen som er hensatt i bevisløshet (Rt. 2000 s. 40)
 - De tvilsomme tilfellene – nære, men ikke nødvendigvis sammenfallende sider av handlingen
 - » Temmelig finmasket vurdering i praksis. F.eks. kan i) §§ 127 og 228, og ii) §§ 229 og 239, anvendes side om side

Lykke til på eksamen!